

Dyslexieprotocol o.b.s. Kiezel en Kei

Inhoud

Inleiding	1
Definitie dyslexie	2
Uitgangspunt	2
Misvattingen en dwalingen	3
Aanmelding	3
Signalering en toetskalender	4
Het lees- en spellingsonderwijs	5
Zorgniveau	5
Dyslexie en doublure	6
Dyslexie en andere stoornis	6
Compenserende maatregelen en effectieve begeleiding	7
Externen	7
Dyslexie en Engels	7

Inleiding

Dit document is voor leerlingen, ouders, leerkrachten en andere belanghebbenden in het kader van het dyslexieprotocol op o.b.s. Kiezel en Kei.

Wij streven ernaar dat dyslectische leerlingen handvatten krijgen voor lezen en spellen, zodat zij op voldoende lees- en spellingsniveau de basisschool verlaten.

Wij stimuleren een goede samenwerking tussen kind, ouders en school om de dyslectische leerlingen een zo positief en optimaal mogelijke ontwikkeling te laten doorlopen.

Ondanks grote verschillen tussen kinderen met dyslexie, zien we een aantal “problemen” die vaak voorkomen bij dyslexie.

- Moeite met de verwerking van letters en klanken.
- Moeite met moderne vreemde talen.
- Tempo is vaak langzaam tijdens talige activiteiten.
- Moeite met automatiseren van kennis, hieronder vallen ook de tafels, topografie.

Definitie Dyslexie

In Nederland heeft ongeveer 10% van de leerlingen op de basisschool moeite met lezen en/of spellen. Ongeveer 4% van de leerlingen in het reguliere basisonderwijs heeft dyslexie (Blomert 2006a).

In Nederland worden officieel de volgende definities van dyslexie gehanteerd:

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau (Stichting Dyslexie Nederland, 2008).

Dyslexie is een specifieke lees- en spellingstoornis met een neurobiologische basis, die wordt veroorzaakt door cognitieve verwerkingsstoornissen op het raakvlak van fonologische en orthografische taalverwerking. Deze specifieke taalverwerkingsproblemen wijken proportioneel af van het overige cognitieve, en m.n. taalverwerkingsprofiel en leiden tot een ernstig probleem met het lezen en spellen van woorden ondanks regelmatig onderwijs. Dit specifieke lees- en spellingprobleem beperkt in ernstige mate een normale educatieve ontwikkeling, die op grond van de overige cognitieve vaardigheden geïndiceerd zou zijn (Blomert, 2006b).

Uitgangspunt

Op Kiezel en Kei volgen we de richtlijnen van het *Protocol Leesproblemen en Dyslexie* (Expertisecentrum Nederlands 2012) www.expertisecentrumnederlands.nl.

We beschikken over het Protocol groep 1 en 2, groep 3, groep 4 en groep 5-8.

Het Protocol is de leidraad voor de leerkracht.

Bij leerlingen met dyslexie is er sprake van een flinke lees- en/of spellingachterstand. Deze achterstand blijkt uit een onvolledige en/of moeizame automatisering van het lees- en /of spellingproces ondanks goed onderwijs. Sommige kinderen met leesproblemen lopen de achterstand weer in na een periode van effectieve begeleiding. Bij kinderen met dyslexie blijft er altijd een zekere achterstand bestaan, ook na systematische hulp. Dit verschijnsel noemen we 'didactische resistentie'. Didactische resistentie kan worden aangetoond wanneer een leerling niet of nauwelijks vooruitgang boekt gedurende een half jaar intensieve leesbegeleiding (d.w.z. ten minste drie keer per week gedurende 20 minuten met hulp van een aantoonbaar effectieve aanpak). Dyslexie gaat dus nooit helemaal over. De mate waarin een kind er last van heeft, is afhankelijk van zijn leeftijd, het onderwijsaanbod en zijn intellectuele mogelijkheden om de lees- en/of spellingproblemen te compenseren.

Dyslexie is een complex probleem dat invloed heeft op het algeheel functioneren van een leerling. Het komt voor binnen alle vormen van onderwijs, alle niveaus van intelligentie en is onafhankelijk van de sociaal-economische achtergrond. Wel komt dyslexie vaker voor bij jongens dan bij meisjes. In de meeste gevallen is er sprake van een probleem op het gebied van de verwerking van klanken (fonologische verwerking) en de toegankelijkheid van taalkennis in de hersenen. Dyslectici hebben last van decodeerproblemen. Hiermee bedoelen we, dat het omzetten van een geschreven letterreeks in de corresponderende klankcode problemen oplevert. Mensen met dyslexie hebben moeite met lezen, spellen, schrijven en vaak ook met rekenen (Peer, 2000).

Uitgangspunt voor begeleiding/interventie:

Kiezel en Kei kiest voor een taakgerichte benadering, die direct gericht is op het inoefenen van vaardigheden, die een kind nodig heeft bij het lezen en spellen. In de behandeling moet altijd gestreefd worden naar een zo hoog mogelijk niveau van functionele geletterdheid.

Het lezen wordt beschouwd als een leerproces waarbij een aantal cognitieve vaardigheden direct worden aangesproken.

Het gaat bij dyslexie dan om de vraag met welke deelvaardigheden, die direct aan de taak van het technisch lezen zijn gekoppeld, het kind moeilijkheden heeft. Het betreft vaardigheden als: visuele discriminatie van letters, teken-klankkoppeling, auditief geheugen, auditieve synthese, visuele synthese, betekenis toekennen, voorspellend lezen, woordenschat.

Tevens is de begeleiding/interventie gericht op de cognitieve processen die aan de vaardigheden ten grondslag liggen:

- Aandacht
- Geheugen
- Logisch denken
- Leerstrategieën

Daarnaast is de begeleiding/ interventie gericht op:

- Het voorkomen van emotionele en sociale gevolgen van dyslexie
- Het voorkomen van intellectuele achterstand in verhouding tot het geheel van de individuele mogelijkheden
- Het kunnen omgaan met een laag niveau van automatiseren.

Misvattingen en dwaalwegen

De laatste jaren is er veel onderzoek gedaan naar oorzaken van dyslexie en behandelmethodes om dyslexie te verhelpen. Ondanks al deze inspanningen is dé oorzaak van dyslexie en dé behandelmethode (nog) niet gevonden. Er bestaan in Nederland op het gebied van lees- en spellingproblemen nogal wat behandelmethodes waarvan de effecten niet geëvalueerd zijn of waarvan de theoretische en didactische uitgangspunten niet gebaseerd zijn of zelfs in tegenspraak zijn met de beschikbare wetenschappelijk onderbouwde kennis en inzichten.

Wat we wel weten is dat het geen probleem met het waarnemen (visueel/met ogen) is, maar wel dat het een neurologisch probleem is.

De meest voorkomende misvattingen en niet wetenschappelijk aangetoond effectieve methodes/hulpmiddelen zijn:

- Beelddenken
- Afwijkende oogbewegingen
- Sensomotorische trainingen
- Breinstimulerende methodieken
- Schrijven in spiegelbeeld zou wijzen op dyslexie
- Medicijnen en voedingssupplementen.

Onze school laat zich niet in met bovengenoemde opvattingen en methodieken.

Aanmelding

Bij het intakegesprek, deze vindt plaats bij aanvang basisschool, komen de volgende aspecten aan de orde:

- Is er sprake van een taalarme omgeving
- Onvoldoende beheersing van het Nederlands
- Gehoorproblemen

- Spraak-taalstoornis
- Een of beide ouders hadden problemen met leren lezen en spelling
- In de familie is dyslexie vastgesteld.

De signalering / toetskalender

Wij vinden het van groot belang dat we in een vroeg stadium achterstanden in het lezen en/of spellen signaleren. Vanaf het moment dat er vermoedens zijn van dyslectische kenmerken, worden die gecommuniceerd naar ouders en in het leerlingdossier beschreven. De groepsleerkracht neemt de toetsen af en maakt voor de risicoleerlingen een lees- en/of spellinganalyse.

Groep 1-2

In de groepen 1 en 2 is de leerkracht attent op signalen die mogelijk wijzen op dyslexie. Te denken valt hierbij aan:

1. VVE begeleiding vanuit de peuterspeelzaal op taalgebied.
2. Opvallende vertraging bij het onthouden van cijfersymbolen, namen van dagen/ kinderen/ kleuren /rijmpjes (automatiseringsprobleem).
3. Woordvindingsproblemen.
4. Kort auditief geheugen terwijl de rest van de ontwikkeling wel goed verloopt.
5. Moeite met voorbereidende lees oefeningen (letterkennis, auditieve synthese/ analyse), bij gemiddelde of goede leercapaciteiten.

Screeningsinstrument:

- ✓ Cito TvK M1 / E1 / M2 / E2
- ✓ Ontwikkelingslijnen KIJK registratie 2x per schooljaar: nov. / mei
- ✓ Signalering ontwikkeling beginnende geletterdheid Zwolle (Windesheim) zie Protocol Leesproblemen en Dyslexie gr 1-2. Afnamemoment groep 2, januari en herhaling in juni

Tussentoetsen.

Screeningsinstrument specifiek voor de risicoleerlingen: bij achterstand KIJK >6 mnd / Cito lage C (niveauwaarde <2,5), D of E score

- ✓ Signaleringslijst kleuters

Groep 3

Screeningsinstrument:

- ✓ Cito DMT 2x per schooljaar: kaart 1 en 2 in februari / kaart 1, 2 en 3 in juni
- ✓ AVI M3 / E3 bij DMT lage C (niveauwaarde 2,5), D of E score
- ✓ Cito spelling M3 / E3
- ✓ Cito begrijpend lezen E3
- ✓ Cito woordenschat M3 / E3
- ✓ Veilig Leren Lezen kern 3, 6 en 8 (herfst-, winter-, lentesignalering)

Tussentoetsen.

Screeningsinstrument specifiek voor de risicoleerlingen:

- ✓ Analyse lezen en spelling, zie blz. 90 Protocol leesproblemen en dyslexie voor groep 3 (april)

Groepen 4-8

Screeningsinstrument:

- ✓ Cito DMT kaart 1, 2 en 3 2x per schooljaar: februari en juni
- ✓ AVI M/E (vanaf gr. 4 alleen bij C (niveauwaarde < 2,5) D en E score DMT)
- ✓ Cito spelling M / E

- ✓ Cito begrijpend lezen M / E (vanaf gr. 5 alleen M)
- ✓ Cito woordenschat M / E

Tussentoetsen (oktober / november en april).

Screeningsinstrument specifiek voor de risicoleerlingen:

- ✓ Grafemtoets (alleen voor gr. 4)
- ✓ Fonemendictee (alleen voor gr. 4)
- ✓ Eventueel Screeningsinstrument dyslexie van Cito

Het lees- en spellingonderwijs

In groep 1 en 2 wordt gewerkt aan de beginnende geletterdheid aan de hand van de methode Schatkist, de map Fonemisch bewustzijn en het observatie-instrument Kijk.

In groep 3 wordt gewerkt met Veilig Leren Lezen.

De kinderen leren de technische vaardigheden van het lezen en spellen. Daarnaast is het van groot belang om de leesmotivatie in stand te houden of te verbeteren indien nodig. De begeleiding is gericht op zoveel mogelijk leeservaring opdoen door boeken op het leesniveau van de leerling aan te bieden, aangevuld met oefeningen voor specifieke vaardigheden.

Leerlingen met een moeizame lees- en/of spellingsontwikkeling hebben behoefte aan extra instructie en/of extra inoefening. In de methode kan dat gerealiseerd worden met de steraanpak.

Met behulp van de toetsite VVL wordt een plan van aanpak beschreven in het groepsplan.

Als vervolg op VLL wordt vanaf groep 4 gewerkt met de methode Estafette.

Estafette is gericht op het vergroten van de technische leesvaardigheid binnen een betekenisvolle en motiverende leesaanpak.

In groep 4 wordt de Cito DMT kaart 1, 2 en 3 afgenomen op grond waarvan de kinderen ingedeeld worden in drie instructie groepen.

Met de methode Estafette worden de risicokinderen nauwlettend gevolgd door observaties en individuele toetsen. Loopt een leerling na een half jaar intensieve ondersteuning in de eerste instructiegroep achter in de leesontwikkeling en is er sprake van een automatiseringsprobleem, dan zijn er sterke aanwijzingen voor dyslexie. Er volgt overleg met de CLZ om te bekijken wat de te nemen vervolgstappen zijn. Bij vertraging worden altijd de volgende vragen gesteld:

- ✓ Klopt de leesvertraging met het beeld dat de leerkracht heeft van de leerling?
- ✓ Is het puur een automatiseringsvertraging of ook een inzichtelijke?
- ✓ Zijn er ook automatiseringsvertragingen op andere gebieden?

Bij alle kinderen wordt twee keer per jaar de DMT en bij leerlingen met een DMT score van C (niveauwaarde <2,5), D of E score de AVI afgenomen.

De resultaten worden ingevoerd in Parnassys, zodat er goed zicht is op de leesontwikkeling. Tijdens de groeps- en leerlingbespreking met de CLZ-er, die 5 keer per jaar plaats vindt, worden deze opvallende leerlingen besproken.

Voor spelling gebruiken we vanaf groep 4 de methode Taal Actief

Zo leren ze niet alleen zoveel woorden correct te spellen, maar worden ze ook getraind in de juiste spellingsdenkwijze. De leerkracht geeft duidelijke instructie met betrekking tot de spellingregels. De zwakkere spellers krijgen aan de instructietafel extra uitleg en meer oefenstof.

Zorgniveaus

Er zijn 4 niveaus van zorg.

1. **Basisarrangement:** goed lees-en spellingsonderwijs in klassenverband.
2. **Intensief arrangement:** extra zorg in groepssituatie door de groepsleerkracht.
3. **Zeer intensief arrangement:** Specifieke interventies versterken het intensieve arrangement. Ondersteund en/of uitgevoerd door de zorgspecialist in de school. Na 3 meetmomenten een E score behaald te hebben, starten met 12 weken 1 uur per week extra lees en/ of spellingsonderwijs. Bijv. 3 x p.w. 20 minuten speciale begeleiding aan de hand van individuele op het kind gerichte handelingsplannen op individuele basis of in een klein groepje. Na deze 12 weken is er een meetmoment, wanneer de resultaten niet verbeterd zijn, volgt er weer een intensieve begeleiding van 12 weken. Als er dan geen vooruitgang is, kan het kind aangemeld worden voor een dyslexieonderzoek.
4. **Zeer intensief arrangement + zorg:** Achterstand en hardnekkigheid van lees en/of spellingproblemen zijn aangetoond, er volgt een verwijzing naar de zorg voor diagnostiek en behandeling in zorginstituut.

De niveaus 1 en 2 zijn de verantwoordelijkheid van de leerkracht. Niveau 3 is de verantwoordelijkheid van de leerkracht in samenspraak met de CLZ er.

Niveau 4 (na verklaring dyslexie) is de verantwoordelijkheid van een externe deskundige en de zorgverzekeraar.

De leerlingen die een achterstand hebben en toegelaten worden voor een onderzoek en eventueel behandeling moeten aan de volgende criteria voldoen.

- De zorgleerling heeft op 3 achtereenvolgende meetmomenten voor technisch lezen op woordniveau een score behaald die behoort bij de 10% zwaksten van de normgroep (E-score of lage V-score: in LOVS zichtbaar als V-). Als toelatingscriterium is 3 keer E op de totaalscore van de DMT voldoende.
- De leerling heeft op 3 achtereenvolgende meetmomenten voor spelling een score behaald die behoort bij de 10% zwaksten en heeft op de gelijke meetmomenten een D score op de DMT behaald.

Behalve de officiële LOVS meetmomenten kent het protocol "Leesproblemen en dyslexie" ook tussenmeetmomenten. Voor aanmelding van vergoede diagnostiek wordt de volgende vuistregel gehanteerd: Voor leerlingen in groep 3 en 4 wordt uitgegaan van in ieder geval drie hoofdmeetmomenten (M3, E3, M4) om de ernst en hardnekkigheid vast te kunnen stellen. Na de hoofdmeting M4 kunnen ook tussenmetingen (oktober/november en april) meetellen mits er gebruik gemaakt is van genormeerde toetsen en wanneer er tussen de meetmomenten minimaal 12 weken gehandeld is.

Dyslexie en doublure

Voor het onderdeel spelling wordt de leerling altijd vergeleken met de leerlingen op groepsniveau en wordt de doublure niet meegewogen.

Wanneer de leerling wordt aangemeld met hardnekkige E scores voor het lezen, mag doublure in bepaalde situaties wel meetellen:

- Wanneer de leerling aangemeld wordt vanuit de groepen 3, 4 en 5 wordt rekening gehouden met een doublure. De extra leertijd wordt meegewogen in het bepalen van de achterstand.
- Wanneer de leerling wordt aangemeld vanuit een bovenbouwgroep 6, 7 en 8 wordt de doublure alleen meegewogen wanneer deze niet langer dan drie jaar geleden heeft plaats gehad.

Dyslexie en een andere stoornis

Leerlingen waarbij ADHD is vastgesteld, kunnen in aanmerking komen voor vergoede diagnostiek en behandeling. Hierbij moet voor de diagnostiek plaatsvindt, vastgesteld worden of de hardnekkige achterstand veroorzaakt wordt door dyslexie en niet door de andere problematiek. Ook moet voorafgaand aan de diagnostiek bepaald worden of de leerling in staat lijkt tot het volgen van de dyslexiebehandeling. Deze leerlingen moeten minimaal zes maanden behandeld worden voor de ADHD voordat zij aangemeld kunnen worden voor een dyslexietraject.

Compenserende maatregelen en effectieve begeleiding

Compenserende maatregelen

- Eerst voorlezen
- Lettertype
- Tekst vergroten
- Meer tijd
- Daisy-speler
- Dyslexiekaart

Effectieve begeleiding

- Ralfi lezen in hogere groepen na groep 5.
- Connect lezen vanaf eind groep 3 en groep 4
- Aandacht voor woordstructuur
- Hardop lezen, samen lezen, herhaald lezen en zingend lezen

Externen

Bij de CLZ is bekend met welke bureaus onze school goede ervaringen heeft. De ouders vragen onderzoek aan bij een van deze bureaus.

Dyslexie en Engels

Dyslexie hebben en een moderne vreemde taal leren kan lastig zijn. Ook het leren van Engels gaat deze leerlingen lastig af. Dat is niet verwonderlijk, want na het moeizame verwerven van het lezen en spellen in de moedertaal moeten zij zich nu een nieuw systeem van klank-tekenkoppelingen eigen maken. Bovendien doen ze er veel langer over om de vreemde taal te automatiseren.